

Bibliotek i rörelse

Biblioteksplan 3.0 – en strategisk plan
för Stockholms bibliotek 2011-2015

Stockholms stadsbibliotek
Stockholms Kulturförvaltning
Maj 2011

Ramar för biblioteksverksamheten

Internationella riktlinjer

Unescos folkbiblioteksmanifest är rådgivande för FN:s medlemsstater. Där anges att folkbiblioteken ska göra alla slag av kunskap och information tillgänglig för medborgarna. Alla ska ha tillgång till folkbibliotek oavsett ålder, etnicitet, kön, religion, nationalitet, språk, samhällsklass, funktionsnedsättning, sjukdom eller internering inom kriminalvården. Via folkbiblioteken ska medborgarna kunna hitta material och tjänster som stöttar dem och tillgodoser deras behov, ett livslångt lärande, ett självständigt ställningstagande och en kulturell utveckling. Samlingar och utbud ska vara fritt från all form av ideologisk, politisk eller religiös censur och inte heller av kommersiella påtryckningar. Samlingar och tjänster ska omfattas av olika slags medier förmedlade genom modern teknik såväl som traditionellt material.

Senare har Unesco även formulerat uppdrag och mål för skolbibliotek. Förutom att stödja och främja skolans utbildningsmål har skolbiblioteken till uppgift att främja elevernas läslust och lust att lära samt lära dem att bli biblioteksanvändare. De ska erbjuda eleverna möjligheter att skapa och använda information som en väg till kunskap, förståelse, fantasi och glädje. Eleverna ska också erbjudas träning att värdera och använda information, oavsett form, samt få insikt och förståelse för olika kommunikationsformer. Där anges också värdet av att främja insikten om att åsiktsfrihet och tillgång till information är förutsättningar för medborgaransvar och för delaktighet i ett demokratiskt samhälle.

Ytterligare riktlinjer kring barns rättigheter beskrivs i FN:s barnkonvention. Där manifesteras alla barns lika rättigheter och värde, rätt att uttrycka sig, bli lyssnade till och utvecklas. Barnets bästa ska vara i centrum när beslut om barn fattas.

Bibliotekslagen

Enligt bibliotekslagen ska kommunerna anta planer för sin biblioteksverksamhet. Lagen ålägger alla kommuner att ha folkbibliotek "till främjande för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt". Dessutom anger lagen att folkbiblioteken ska verka för att databaserad information görs tillgänglig för alla medborgare. Lagen reglerar också att lån av litteratur ska vara avgiftsfria. Bibliotekslagen ger även direktiv för vilka målgrupper som är särskilt prioriterade. Enligt lagtexten ska särskild uppmärksamhet ägnas åt "funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter". Särskild uppmärksamhet ska även ägnas barn och ungdomar.

Skollagen

Fram till 1 juli 2011 anger bibliotekslagen att det inom grund- och gymnasieskola ska finnas lämpligt fördelade skolbibliotek. Efter detta datum övergår lagstiftning om skolbibliotek till skollagens 2 kap 36§ vilken anger att "Eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska ha tillgång till skolbibliotek". Detta gäller alla elever, oavsett om de går i en kommunal eller fristående skola.

Organisationen av skolbiblioteksverksamheten ska vara flexibel och anpassas efter lokala förutsättningar. Skolbiblioteken är en del av och integrerade i skolans pedagogiska verksamhet och därmed i genomförandet av skolans uppdrag formulerade i skollag och läroplaner. Hur en skola konkret organiserar tillgången till skolbibliotek är en fråga för lokala bedömningar.

Innehållsförteckning

Biblioteksplan 2.0 – en grund för biblioteksutvecklingen 2006-2010	4
Bibliotek i rörelse	5
Vision 2030	7
Innovativ och växande	8
Varje stockholmares möjligheter	8
I takt med utvecklingen	9
Mångsidig och upplevelserik	11
Berättelserna bygger kulturarvet	11
Offentliga rum i tillgänglig struktur	11
Mångfald av medier	12
Medborgarnas Stockholm	14
Stockholmarna ska ställa krav	14
Delaktighet	14
Plats för möten	14
Demokrati och yttrandefrihet i praktiken	15
Strategiska utvecklingsområden för stadens bibliotek	16
Utveckla dialogen med besökare och användare	16
Samarbete mellan stadens bibliotek och skolan	16
Lyhörd och nyfiken organisationskultur	16
Kompetens som möter verksamhetens behov	17
Prioritera genom att inkludera	17
Ekonomiska resurser för utveckling	17

Biblioteksplan 2.0 - en grund för biblioteksutvecklingen 2006-2010

Biblioteksplanen är ett viktigt instrument för strategisk styrning. Den omsätts i årliga verksamhetsplaner, med tidplan och budget, som följs upp i verksamhetsberättelser.

Den nu gällande biblioteksplanen "Bibliotek i rörelse" härrör ur mottot "*När människor i rörelse möter bibliotek i rörelse är allt möjligt.*" Den antogs av fullmäktige 2006 och utgår från fyra mänskliga behov: "Att lära och uppleva, att kommunicera och påverka".

Under de senaste fem åren har biblioteken i Stockholm rustat sig för att möta behoven av upplevelsebaserat och gemensamt lärande exempelvis genom språkkaféer och läsecirklar och lärande upplevelser, genom att sätta in litteraturen i ett sammanhang eller genom att introducera det nya och oväntade, exempelvis i "Den långa svansen", där gamla böcker möter nya, och "Poesibazaren". Biblioteket har arbetat med att bli bättre på att möta det mångkulturella Stockholm genom att satsa på litteratur på fler språk vid fler bibliotek, och på att lyfta in fler kulturer genom att introducera litteratur från fler språkområden .

Människors sätt att kommunicera och påverka har under dessa fem år förändrats radikalt. Under perioden har bloggar, twitter och facebook blivit en del av vardagen och e-media, som funnits tillgängliga på Stockholms stadsbibliotek sedan 2001 fått ett genomslag. Detta har biblioteken mött genom breda utbildningssatsningar som "23 saker" att lära i ett kollaborativt projekt eller det nyss startade "Mediesprånget". Båda syftar till att rusta såväl bibliotekens medarbetare som dess användare. Fortfarande är kunskapen om verktygen för att kommunicera och påverka ojämnt fördelad i samhället och biblioteken tillsammans med folkbildningen har därför initierat ett nationellt projekt för "digital delaktighet".

Det virtuella biblioteket, biblioteket.se, som öppnade 2008, har idag lika många besökare som alla stadsdelsbiblioteken tillsammans. Där utträttar man ärenden som att söka, beställa, låna om och söka inspiration till läsning. Det är ett bibliotek som finns där när man behöver det. För att ytterligare möta stockholmaren i rörelse introduceras nu Biblioteket i mobilen, m.biblioteket.se.

Biblioteken ska ligga där människor rör sig. Därför har Stockholm nu tre nya T-banebibliotek, i Högdalen, vid Stureplan och i Bredäng. De ska utgöra "en tredje plats" mellan jobbet och hemmet, men också kunna erbjuda snabb inspiration och service mellan två tåg. I Kulturhuset har Läsesalongen flyttat ned till entrén och öppnat sig som "Bibliotek Plattan".

Stockholms bibliotek ska vara "Angelägna, Tillgängliga och Effektiva". För att öka rörligheten inför förändringar i omvärlden och stärka kompetens, lärande och samarbete, och maximera resurserna, har Stockholms stadsbibliotek under perioden gått över till en processbaserad organisation kring de olika huvuduppgifterna Läsa, Lära och Låna/Möta. För att i ett gemensamt lärande granska den egna verksamheten och införa en kultur av ständig förbättring i vardagsarbetet, har man börjat använda sig av "lean" som arbetssätt. Det har bland annat resulterat i ett nytt sätt att samarbeta med skolan. Genom att arbeta via pedagogerna i gemensamma läsfrämjande projekt når man mångdubbelt fler barn.

Bibliotek i rörelse

”Vart är vi på väg?” En fråga från TV:s frågesportprogram ”På spåret”, en fråga som är lika giltig för Stockholms bibliotek. Och precis som där får vi under resans gång nya pusselbitar att lägga till vår kunskap om omvärlden och resmålet.

Det är viktigt att veta varifrån vår resa utgår. Men det är också viktigt att ha en bild av målet. Även om detta mål kan förändras under resans gång, när fler ledtrådar till framtiden blir synliga.

Här är några utgångspunkter och några utmaningar vi har att anta om vi ska nå målet att möta en stad i världsklass, med innovativa bibliotek som inspirerar till växande, med mångsidiga bibliotek fyllda av upplevelser, som är till för alla stockholmare, som lyssnar till och samarbetar med stockholmarna för möten av hög kvalitet mellan människor och mellan bok och människa.

Stockholm har en folkbiblioteksverksamhet som används av 1/4 av alla stockholmare. De gör sammanlagt 9 miljoner besök på de fysiska biblioteken och på nätet. Det är många, men Stockholm har färre fysiska biblioteksbesök per invånare än riksgenomsnittet. Biblioteken möter förhållandevis fler invandrare än infödda svenskar, enligt Stockholms Utrednings- och Statistikkontor, USK. Å andra sidan konstaterar Kulturrådets Kulturvaneundersökning (2009) att i Sverige använder 31 procent av dem med den kortaste utbildningen biblioteket mot 72 procent av de långtidsutbildade.

Stockholm har en jämförelsevis högre utbildningsnivå än resten av landet (37 procent respektive 24 procent högutbildade enligt SCB:s register Befolkningens utveckling från 2010). När mycket i samhället tar sin utgångspunkt i den utbildade majoriteten, inte minst den tekniska utvecklingen, ökar risken för en klyfta mellan de som kan och de som inte kan, mellan de som har och de som inte har. Denna klyfta äventyrar det öppna, demokratiska samhället. Att minska den genom att bygga broar till kunskap och förståelse, genom samarbeten med människor, föreningar och institutioner som når längre, kan innebära att biblioteken måste öppna sina verksamheter för påverkan och förändring. För att de som är nya ska känna sig hemma, för att de är vana ska fortsätta att överraskas och för att stockholmarna ska känna sig stolta över sin stad och sin stadsdel.

Stockholms bibliotek har arbetat med samarbeten, men mycket på verksamhetens egna villkor. Vad händer om man släpper in stockholmarna, deras organisationer, föreningar och företag som likvärdiga partners och låter dem påverka verksamheten? En verksamhet för, men också med och av stockholmarna. Det ställer krav på biblioteken att beskriva vad man står för och tydliggöra sina villkor, men också att öppna upp, nyfiket ta in ny kompetens och låta sig påverkas.

Under flera generationer har böcker och läsning varit en viktig del av barns liv, nästan oavsett vilken utbildningsbakgrund deras föräldrar haft. Det har folk- och skolbiblioteken sett till. Nu minskar den tid barn lägger på läsande. Det utmanar biblioteken att finna nya vägar att nå fram med berättelser och fakta. De barn som hittar in i spännande berättelser får en drivkraft som gör att de knäcker läskoden. De lär sig att läsa längre sammanhängande berättelser och har därmed fått en biljett till resor i tid och rum för all framtid.

Kulturarvet byggs medan vi lever det. Stockholms berättelser har länge fått färg och doft från många delar av Sverige. Nu hämtar de stoff från hela världen. En enorm tillgång, rätt synliggjord och använd. Detta ska synas i bibliotekens hyllor. Här ska finnas böcker på originalspråk och översatta från andra kulturer och språkvärldar än den vanliga svenska eller anglosaxiska, för barn, men också för vuxna. Stockholms stadsbibliotek ska inte bara ha ett internationellt bibliotek, vi ska vara ett. Detta ställer krav på bibliotekens kompetens. Den kompetensen kan växa genom utbildning, engagemang, rekrytering och samarbeten.

Varje bok har sin läsare. Det gäller bara att de finner varandra, boken och läsaren. Förlagens och bokhandelns riktade marknadsföring och begränsade lagerhållning gör att det som inte är det allra senaste eller det självklart lästa, snabbt blir osynligt. Bibliotekens utmaning är att hitta kopplingarna och sammanhangen, att introducera det oväntade, det man inte omedelbart hittar.

Biblioteken behövs för demokratin till vardags. För de många individernas många steg mot en långsiktigt hållbar tillväxt i ett gemensamt samhälle. För att biblioteksverksamheten ska genomsyra samhället räcker det inte med bibliotekens engagemang. För det behövs även att stadens övriga verksamheter använder biblioteken som redskap för att föra ut läsning och lärande till pensionärer, förskolebarn, boende, elever, medlemmar och kunder.

Biblioteket är stockholmarens partner i vardagen, för lärande, läsande och reflektion. Det finns när och där man behöver det: i telefonen i fickan, på caféet, hemma, på jobbet. Det inspirerar till barnets språkutveckling, nyfikenhet och lärande. Det är en partner för den som investerar i sitt egen lärande. Det tar en med på resor i tid och rum, när man inte har tid eller inte längre ork. Om biblioteken inte fanns skulle man behöva uppfinna dem. Utmaningen är dock att uppfinna dem för 2000-talet, igen och igen.

Stockholm 2011-05-04

Berit Svedberg
Kulturdirektör

Inga Lundén
Stadsbibliotekarie

Vision 2030

Stadens vision är ett strategiskt åtagande för de närmaste decennierna. Visionen ger riktning i arbetet för ett Stockholm i världsklass och samlar beskrivningen under huvudrubrikerna mångsidig och upplevelserik, innovativ och växande samt medborgarnas Stockholm.

Arbetet med att omsätta visionen till konkreta handlingsplaner med tidsatta åtgärder börjar för biblioteksverksamheternas del i denna biblioteksplan, och fortsätter därefter i årliga verksamhetsplaner och daglig dialog med bibliotekens användare.

Innovativ och växande

Stockholm växer, inte bara i antal, utan också i kunskap, komplexitet och mångfald. I en sådan stad ökar behovet av bildning som ett medel mot rädsla och fördomar. Bildning ger perspektiv och utsikt för förståelse och insikt. Det är stockholmarnas kompetens, kreativitet och nyfikenhet på omvärlden – lokalt och globalt – som bygger det innovativa Stockholm.

Varje stockholmares möjligheter

Stadens biblioteksverksamheter är viktiga resurser för stockholmarnas livslånga lärande och för att ge varje individ möjlighet att växa utifrån sina egna förutsättningar. Varje människa är expert på sina egna behov och sitt eget lärande. I möten med bibliotekens medarbetare och medier, utvecklas stockholmarnas kunskap, sammanhangen blir tydligare och förståelsen för den egna identiteten och den egna förmågan ökar. Det gäller de allra minsta barnen som erövrar ett språk liksom barn och ungdomar i intensiva skeden av lärande och utveckling. Det kan också handla om den vuxne som har kommit till Sverige från ett annat land eller som står inför ett vägval i sitt liv. Eller kanske de äldre medborgare som kan och vill fortsätta att lära och på så sätt bidra till ett växande Stockholm.

Samarbetet mellan skola och stadens bibliotek är en viktig del av skolans arbete med läsutveckling. Läsning stärker språkförståelse och fantasi. Boken och läsoplevelsen är därför viktiga i skolans arbete. Läsutveckling och särskilda insatser till elever i behov av stöd ökar elevernas läslust och därmed möjlighet att inhämta kunskaper. Skolbiblioteksverksamheten fyller såväl här som i kunskapsbildningen, en viktig roll.

I takt med att den digitala utvecklingen tagit rejäl fart har skillnaderna i tillgång till digitala kommunikationsmedier blivit allt tydligare. Tillgång som både påverkas av ekonomiska faktorer och av skillnader i kompetens. Biblioteken ska bidra till en ökad digital delaktighet och erbjuda möjlighet att skaffa sig digitala kunskaper.

Stockholmarnas behov och drömmar, deras vilja att lära och vara delaktiga, ska vara utgångspunkten för bibliotekens verksamhet. Biblioteket ska, både på grupp- och på individnivå, ägna särskild uppmärksamhet åt dem som på grund av ålder, språk, funktionsnedsättning, utbildning eller ekonomi, har de största behoven av stimulans och handledning.

Stadens bibliotek välkomnar samarbete för innovation och växande, inom och utanför stadens verksamheter, med organisationer, företag och användare som bidrar till:

- Ökat kunskapsutbyte
- Verksamhetsutveckling
- Bättre resursutnyttjande
- Nya intäkter inom ramen för verksamhetsuppdraget

Samverkan med olika, framförallt nya typer av samarbetspartners gör bibliotekets verksamhet ännu mer intressant, angelägen och varierad för ännu fler. Där erfarenhet och idéer möts föds nya verksamheter, utbudet breddas och fördjupas och nya målgrupper nås. Utökad samverkan är även angeläget för att de resurser som stockholmarna satsar på biblioteken ska räcka längre.

I takt med utvecklingen

Utmaningen att finnas till och vara angelägna för alla och samtidigt för var och en, ställer krav på att biblioteken alltid ska vara en del av samtiden. Förändrade beteenden och förväntningar hos den mycket varierade och breda målgruppen ska mötas av biblioteken. Det gäller såväl förväntningar på snabb och professionell service och moderna arbetsmetoder som tillämpning av rationella tekniska lösningar. Det handlar också om anpassning av verksamheten när målgruppen förändras. Exempelvis förväntningar på ökad delaktighet eller digital närvaro bland yngre generationer eller tillgång till mångspråkig litteratur från stockholmarna med annan kulturell bakgrund.

En av de största utmaningarna som biblioteken ställts inför under senare tid är den snabba utvecklingen inom informations- och kommunikationsteknikens område. Genom biblioteket.se fick Stockholms bibliotek år 2008 också en virtuell mötesplats, som erbjuder läsoplevelser och möten med både besökare och medarbetare som på ett fysiskt bibliotek. Men redan två år efter lanseringen har användarnas virtuella beteende förändrats, och allt fler kommunicerar, söker och delar information med varandra på internet via sin mobiltelefon. Användarna är vana att själva söka sin information och ställer höga krav på sökbarheten. Det ger ökad valfrihet och nya möjligheter för användarna, men ställer också helt andra krav på biblioteksverksamheten. Gränserna mellan det fysiska och virtuella suddas ut, och virtuell teknik blir alltmer integrerad i den fysiska biblioteksverksamheten. Utvecklingen ger också bibliotekens yrkesroller ett delvis annat innehåll, ställer andra krav på vidareutveckling av medarbetarnas kompetens, men också krav på helt nya kompetenser.

Det finns all anledning att tro att människors sätt att läsa och lära kommer att förändras på liknande sätt när mediebärarna blir smartare, läckrare och billigare. Man bygger sina egna läromedel med utgångspunkt från information och förmedlad forskning kring nedladdade pedagogiska rammar, som man delar med andra i kursen.

Modern teknik ger nya möjligheter i skolans arbete för alla elever och i synnerhet för elever i behov av stöd. Skolledare, lärare, bibliotekarier och annan personal i den pedagogiska verksamheten är nyckelpersoner i detta arbete. Detta ställer krav på utveckling av skolbiblioteksverksamheten avseende kunskap om nya former av lässtöd, informationssökning och tillgång till kompensatoriska verktyg.

Hur målgruppernas förväntningar eller hur informations- och kommunikationsbeteendet ser ut när det är dags att ta ställning till nästa biblioteksplan är omöjligt att förutse. Därför ska biblioteken fortlöpande inte bara följa, utan också inspirera till utveckling inom detta fält, för att bevara människors fria tillgång till berättelser och information. För att detta ska vara möjligt måste biblioteksverksamheten långsiktigt planera resurserna för utvecklingsarbete, såväl vad gäller metoder som kompetens och teknik.

Utmaningar i arbetet för ett innovativt och växande Stockholm

- Biblioteken ska uppmuntra till ökat läsande och fler boklån.
- Biblioteken ska nå fler människor och nya besöks- och användargrupper.
- Biblioteken ska spela roll för ökad digital delaktighet i samhället.
- Biblioteken ska utveckla och sprida kunskap om och använda den senast hållbara, innovativa tekniken för kommunikation, läsning och lärande.
- Biblioteken ska utveckla fler och hållbara samarbeten för innovation och växande, kunskapsutbyte, verksamhetsutveckling, resursutnyttjande och ökade intäkter.

Mångsidig och upplevelserik

Det är stockholmarna som genom att använda och besöka ett bibliotek avgör om verksamheten är angelägen. Alla ska ha tillgång till bibliotek, men biblioteken ska också passa alla stockholmarnas olikheter genom att erbjuda en mångfald av upplevelser. För att bidra till en mångsidig och upplevelserik stad ska biblioteken alltid ha en hög kvalitet men också ha olika profiler.

Berättelserna bygger kulturarvet

Biblioteken symboliserar vår kulturs kontinuitet och minne men är samtidigt närvarande i det samtida, dagsaktuella och visar mot framtiden. Det är kopplingen mellan nu och då, mellan historia och framtid, mellan det egna kvarteret och världen, digitalt och analogt, som är bibliotekets unika kännetecken. Biblioteken förändras ständigt i takt med att Stockholm förändras. Nya stockholmare bidrar till förändringen genom att dela med sig av sitt liv och sin historia. På biblioteken ska man kunna möta berättelser i alla olika former. Man ska kunna bidra med egna berättelser men även ta del av andras berättande. Upplevelserna gör det möjligt att resa i tid och rum. När människor möts i samtal och tankar vidgas perspektivet och förhållandet till omvärlden. Det är i mötet mellan människor i samtal om läsning och upplevelser, liksom i mötet mellan människor och medier som bibliotekets faktiska betydelse och innehåll skapas.

Offentliga rum i tillgänglig struktur

Stadens bibliotek är offentliga och öppna rum dit den enskilde individen kan komma utan krav på ärende, medlemskap eller pengar. Alla är välkomna oberoende av ekonomi, kön, ålder, utbildning, övertygelse eller språk. Biblioteken finns på många platser runt om i staden, men även på nätet via dator eller mobil 24 timmar om dygnet. Ett besök på ett bibliotek ska vara en upplevelse i sig. Både det fysiska och det virtuella biblioteksrummet ska vara välkomnande, angeläget, tillgängligt, synligt och samtida. I en framtida biblioteksstruktur ska varje bibliotek i sitt fysiska rum motsvara dessa värdeord. Det kan innebära allt från smärre renoveringar till omflyttningar och omdaningar.

Bibliotek ska finnas där stockholmarna finns i sin vardag och vara öppna när stockholmarna har tid att besöka dem. Äldre och småbarn med föräldrar som vistas i sin stadsdel på dagtid ska kunna besöka ett bibliotek inom rimligt avstånd och den som pendlar till studier eller arbete ska kunna utföra sina biblioteksärenden på väg till eller från hemmet. Elever ska ha tillgång till biblioteksverksamhet på eller i omedelbar närhet till sin skola. Den som inte kan besöka bibliotek under vardagen ska ha tillgång till öppna bibliotek på kvällar och helger. Biblioteken ska också kunna flytta ut till platser där stockholmarna vistas, exempelvis till köpcentra, marknader eller festivaler. Den mobila verksamheten i form av biblioteksbuskar ska utvecklas som ett komplement till annan verksamhet, genom att aktivt söka upp barn och äldre som av olika skäl kan ha svårt att

röra sig över staden. Personer med funktionsnedsättning ska erbjudas särskild leverans- och återlämningservice. Det ska vara lätt att använda biblioteket oavsett fysiska, språkliga eller mentala hinder.

Folkbiblioteken i Stockholm ska bilda en struktur som genom sin placering, sina öppettider och sitt utbud ska tillgodose stockholmarnas efterfrågan. Det betyder inte att all service ska finnas tillgänglig överallt, men att stockholmarnas olika behov ska tillgodoses på bästa sätt genom Stockholmsbibliotekens samlade resurser. Lokala profiler för biblioteken ska utvecklas i dialog med lokalsamhälle och boende. Genom profilering ökar stockholmarnas valfrihet och verksamheten får en ökad mångfald.

Mångfald av medier

Biblioteket är mer än böcker, men böckerna är bibliotekens bas. Människor ska möta det man känner igen, för att känna trygghet att möta det man inte visste att man sökte. Skönlitteraturen kan på ett oöverträffat sätt förklara sammanhang, öppna världar och möta läsaren var än hon befinner sig. Biblioteket har ett särskilt ansvar för nya litterära röster. Biblioteken ska upplevas som samtida, trovärdiga, effektiva och tillgängliga förmedlare av information och läsoplevelser. Det är användarens behov av information och upplevelser som ska stå i centrum för bibliotekens kulturpolitiska uppdrag att tillgängliggöra medier. Vid biblioteken ska användarna erbjudas både smalt och brett. Biblioteket ska garantera den smala, svåråtkomliga litteraturen och samtidigt snabbt möta efterfrågan på aktuell litteratur. Stockholms bibliotek ska förbättra tillgången till litteratur på andra språk än svenska och från andra kulturer än de västerländska för att möta behoven hos Stockholms alltmer mångspråkiga befolkning. Ett större utbud av medier från många språk- och kulturområden ställer också högre krav på bibliotekets medarbetare.

Den snabba utvecklingen på medieområdet och den digitala utvecklingen ställer krav på bibliotekens förmåga att utveckla nya tjänster och att tillgängliggöra innehåll oavsett medieformat. Den ger samtidigt helt nya möjligheter att öka mångfald och tillgång genom att använda nya kanaler och e-medier.

Utvecklingen inom medieområdet ger nya möjligheter i skolans arbete och kommunikation. Skolbiblioteksverksamheten ska erbjuda nya former för läsning och stöd i lärandet.

Folkbibliotekens verksamhet har alltid stått i relation till den kommersiella förlags- och bokbranschen. I takt med att den tryckta bokens ekonomiska livslängd har blivit allt kortare har bibliotekens mångfald blivit allt mer intressant. Detta kan snabbt komma att förändras om förlagsbranschen utvecklar nya strategier för att tillgängliggöra äldre utgivning. På samma sätt är biblioteken beroende av relationen till bok- och förlagsbranschen när det gäller de affärsmodeller som styr tillgången till e-medier. Med nuvarande lösning får bibliotekens användare inte tillgång till all utgiven e-media och bibliotekens mediebudget håller inte för en alltför expansiv ökningstakt för utlån av e-medier. För en fortsatt fri tillgång till innehåll, oavsett medieform, är det avgörande att de olika parter som har ansvar inom kunskaps- och bokbranschen aktivt verkar för att hitta nya lösningar.

Utmaningar i arbetet för ett mångsidigt och upplevelserikt Stockholm

- Stockholmare ska uppleva att biblioteken och bibliotekstjänsterna är mer angelägna och tillgängliga.
- Biblioteken ska fortsätta att arbeta för mötet mellan människor och böcker, med hög kvalitet, med bredd, djup och spets.
- Stockholmare ska långsiktigt tillförsäkras fortsatt fri tillgång till böcker, oavsett medieform.
- Stockholms stadsbibliotek ska inte bara ha ett internationellt bibliotek, det ska vara ett.

Medborgarnas Stockholm

När människor möts i samtal och tankar vidgas perspektiven och förhållandet till omvärlden. Det är i mötet mellan människor, i samtal om läsning och upplevelser och mellan människor och medier som bibliotekets faktiska betydelse och innehåll skapas. Stockholms bibliotek är medborgarnas bibliotek.

Stockholmarna ska ställa krav

Stockholmarna äger stadens bibliotek och finansierar bibliotekens verksamhet. Därför ska biblioteken ha en angelägen och tillgänglig service och verksamhet av hög kvalitet samt vara effektiva och långsiktigt hållbara, både när det gäller ekonomi och resursanvändning i övrigt. Stockholmarna ska ställa höga krav på sina bibliotek, och få veta vad de kan förvänta sig av verksamheten.

Bibliotekens resurser är gemensamma för stockholmarna. Därför ska alla medier och all kompetens delas så att de är tillgängliga för besökarna på varje bibliotek, såväl fysiska som virtuella. Bibliotekens dialog med stockholmarna, besökare och användare ska förstärkas så att synpunkter och önskemål tas tillvara och leder till en bättre verksamhet. Alla ska få ett bra och lyhört bemötande på Stockholms bibliotek. Det är en förutsättning för att biblioteken ska klara sitt uppdrag att finnas till för alla – och för varje enskild stockholmare.

Delaktighet

Stockholms bibliotek ska uppmuntra och underlätta för stockholmarna att ta aktiv del i utformandet av bibliotekens verksamhet och innehåll. Det sker genom ett samspel mellan de erbjudanden och urval som biblioteket står för och de önskemål och behov som finns hos användare att själva påverka och bidra till bibliotekets utbud. Inbjudan att bedriva verksamhet i samverkan med biblioteket, eller på egen hand med stöd av biblioteket, gäller framför allt barn och ungdomar. Bibliotekets utbud av medier, program och evenemang ska vara angeläget och möjligt att påverka. Det överordnade syftet i mötet med användaren ska alltid vara bibliotekets möjlighet att bidra till läslust och lärande.

Plats för möten

På biblioteket genomförs planerade möten, på besökarnas initiativ eller på bibliotekets. En annan slags gemenskap uppstår i känslan att vara för sig själv tillsammans med andra, liksom i mötet med en annan människas erfarenheter förmedlade via böcker. Biblioteken är ofta barnens första möte med berättande och läslust utanför hemmets väggar. Nyanlända svenskar möter många gånger det svenska samhället på biblioteket i

sökandet efter litteratur eller nyheter från det forna hemlandet. Biblioteken bidrar genom sin närvaro i stadsdelarna och sin funktion som mötesplats för olika åldrar, kulturer och intressen till en tryggare stadsmiljö. Genom möten blir det okända inte längre främmande. För att skapa trygga mötesplatser ska biblioteket ha en stark förankring i stadsdelen genom samverkan med fritidsverksamhet, förskola, skola, föreningsliv och näringsliv.

Biblioteket erbjuder också en litterär plats på nätet. En plats för möten mellan användare och med bibliotekets medarbetare som erbjuder möjlighet till kommunikation och delaktighet genom egen innehållsproduktion. Det virtuella biblioteket förbättrar tillgängligheten på ett nytt sätt genom ett öppethållande utan gränser, och genom att erbjuda biblioteksverksamhet oavsett var man befinner sig.

Demokrati och yttrandefrihet i praktiken

Demokratin i vardagen är beroende av ett öppet offentligt samtal, där många röster gör sig hörda. Biblioteket ska ge plats för en mångfald av åsikter, såväl i litterära uttryck som i samhällsdebatter. Bibliotekens urval av medier ska vara brett och inte väja för det obekväma.

Biblioteken ska spegla den kultur och det samhälle som stockholmarna är en del av och stärka förutsättningarna för dem att kunna vara aktiva medborgare med makt att påverka såväl sitt liv som samhället.

Biblioteket ska introducera och tillgängliggöra det intressanta och relevanta som inte alltid är det uppenbara. Biblioteket ska bidra till att skapa sammanhang och djup utifrån det som är samtida och dagsaktuellt, till exempel genom att göra kopplingar mellan samtida teman och händelser i litteraturen, i samhället och i debatten – och det som händer för länge sedan.

Fri tillgång till information och kunskap, oavsett medieform, är yttrande- och tryckfrihet i praktiken. Biblioteken har idag möjlighet att köpa in böcker och låna ut dem fritt. Ersättningen till upphovsmännen/författarna betalas av staten via författarfonden. Denna allmänhetens rätt till fria boklån bör gälla oavsett publiceringsform.

Utmaningar i arbetet för medborgarnas Stockholm

- Stockholmarnas behov, intressen och krav ska mötas i program, medieutbud och kompetens.
- Biblioteken ska öppna sig som arena för fler aktörer.
- Biblioteken ska ständigt arbeta för högsta kvalitet i varje möte.
- Biblioteken ska arbeta för demokrati och yttrandefrihet i praktiken.

Strategiska utvecklingsområden för stadens bibliotek

För att klara de utmaningar som formuleras i biblioteksplanen behöver stadens biblioteksverksamheter sätta fokus på ett antal centrala utvecklingsområden.

Utveckla dialogen med besökare och användare

Biblioteken behöver utveckla strukturer för kontinuerliga samtal och undersökningar bland befintliga och potentiella besökare och användare om förväntningar och resultat. Ett kontinuerligt arbete med besöks- och behovsundersökningar gör det möjligt att följa förändringar över tid, både för att se nya trender med också för att kunna göra kvalitativa utvärderingar av verksamhetens resultat. Biblioteket ska ta fram utmanande kvalitetsgarantier i dialog med stockholmarna.

För att möta krav på ökad service och tillgänglighet ska kunddialogen utvecklas i det dagliga mötet. Bemötandet ska alltid vara professionellt och utifrån besökarens förutsättningar, för att kunna ge varje individ just det man behöver vid varje tillfälle. Det innebär att alla biblioteksmedarbetare behöver träning i att kommunicera med bibliotekets alla olika målgrupper.

Samarbete mellan stadens bibliotek och skolan

Stadens bibliotek och skolan bidrar i sina respektive uppdrag till barns och ungdomars lärande och utveckling. Lust och nyfikenhet är drivkrafter som ska tillvaratas. Dialogen med barnen och ungdomarna tar sin utgångspunkt i stadens strategiska plan för barn och ungdomskultur - "Kultur i ögonhöjd: För, av och med barn och ungdomar". Utgångspunkten i arbetet med att finna nya former av samarbete ska vara dialog som bygger på kunskap och tillit till varandras verksamheter. Syftet är att nå fler barn- och ungdomar och att stimulera till läsning för att öka måluppfyllelsen inom båda verksamhetsområdena. Detta uppdrag finns formulerat i dokumentet "Mål för samverkan mellan skola och bibliotek", beslutat i KF 2007.

Lyhörd och nyfiken organisationskultur

Ökad samverkan och delaktighet ställer nya krav på hela organisationen. Biblioteken ska bli än mer nyfikna på omvärlden och besökarnas förväntningar, och lyhörda för vilka konsekvenser intrycken får för verksamheten. Det gäller såväl på ledningsnivå vid prioriteringar och strategiska ställningstaganden, som i i medarbetarnas vardag genom förhållningssätt och arbetsmetoder för ständiga förbättringar.

Kompetens som möter verksamhetens behov

Bibliotekens ska under de närmaste åren hitta former för en kompetensförsörjning som motsvarar de krav som verksamheten behöver i takt med en kontinuerlig förändringsprocess.

Det ska ske genom att erbjuda medarbetare kompetensutveckling, genom att tillföra ny kompetens vid nyrekrytering, genom att köpa tjänster eller tillföra andras kompetens genom samverkan.

Prioritera genom att inkludera

Biblioteken har till uppgift att ge särskilt stöd till dem som behöver det mest, vilket är en ständig utmaning i vardagen. Därför är det viktigt att hitta ett förhållningssätt som gör denna prioritering till en del av den dagliga verksamheten. Biblioteket ska alltid utgå från besökarens och användarens unika behov, men också från deras behov som ännu inte upptäckt biblioteken. Exempelvis kan det handla om att betrakta biblioteksmiljön ur ett barns perspektiv, att utgå från synskadades behov när belysning planeras eller att även utgå från invandrade stockholmares kulturarv när nya medier ska köpas in.

Ekonomiska resurser för utveckling

Ett bibliotek i rörelse behöver kontinuerligt avsätta resurser för utvecklingsarbete. För att göra det möjligt behöver biblioteken både arbeta med effektiviseringar för att frigöra ekonomiskt utrymme och tillföra nya intäkter, exempelvis genom samverkan med andra.

De kommande fem åren

Mycket hinner hända under fem år. Biblioteksplanen är en strategisk plan som ska följas av operativa verksamhetsplaner. Uppföljningen av dessa i verksamhetsberättelser ska relateras till denna biblioteksplan.

Biblioteksplanen ska följas av en strukturplan som ser över biblioteksstrukturen i Stockholm med utgångspunkt i de utmaningar som beskrivs i denna plan. Strukturplanen ska beslutas av kulturnämnden.

En sak är säker: Framtiden blir aldrig som vi tror. Den som försöker säga något om framtiden är antingen för tidig eller för sen. Men, de som ändå dristar sig att säga något om framtiden, är de som påverkar den. Vi gör vägen medan vi går den.

Om arbetet med Stockholms biblioteksplan 2011-2015

Biblioteksplanen är ett stadsövergripande styrdokument som anger inriktning för den samlade biblioteksverksamheten i staden de kommande fem åren. Biblioteksplanen fastställs av kommunfullmäktige. De nämnder som har ansvar för biblioteksverksamhet använder därefter biblioteksplanen som riktmärke vid beslutsfattande i biblioteksrelaterade frågor. Biblioteksplanen är utgångspunkt för respektive förvaltnings verksamhetsplanering avseende biblioteksverksamhet.

Arbetet med biblioteksplan 3.0 har haft sin utgångspunkt i Stockholms vision om ett Stockholm i världsklass, Kulturvision 2030, Skolplan för Stockholms stad, fullmäktiges Mål för samverkan skola-bibliotek samt stadens strategiska plan för barn- och ungdomskulturen "Kultur i ögonhöjd".

Ett stort tack!

Arbetet med att utforma Stockholms biblioteksplan för 2011-2015 har genomförts under hösten 2010. Till detta har också skolans verksamheter bidragit, inom ramen för det arbete som pågår i Styrgruppen Kultur och Skola. Underlaget för planen har tagits fram i diskussioner med medarbetare, intressenter och användare. Samtalen har både förts i stora dialogaktiviteter och i mindre grupper på enskilda bibliotek.

Samtalen med medarbetarna bidrog framför allt till att utveckla de utmaningar som biblioteken står inför. Via en enkätundersökning som besvarades av 300 medarbetare tecknades även en bild av hur kompetensbehoven förändrats och förväntas utvecklas de närmaste åren.

Stockholmarna bidrog med värdefulla synpunkter i en rad workshops om framtidens bibliotek. Småbarnsföräldrar lyfte fram behovet av bra boktips för alla åldrar och mer generösa öppettider. Unga vuxna tyckte att tysta miljöer på biblioteken var viktigt, men också rum med möjlighet till samtal liksom studieplatser. De pratade också om vikten av att läsa och hur bemötande och miljö påverkar hur man trivs på biblioteket. En grupp pedagoger önskade en större nyfikenhet från folkbiblioteken på den verksamhet som genomförs i skola och förskola, och att pedagogernas kunskap om barnen skulle tas tillvara på ett bättre sätt. De lyfte även tillgänglighet, öppettider och ett engagerat bemötande som avgörande faktorer för en bra samverkan. Andra synpunkter som framfördes i aktiviteterna var att biblioteken kan få en allt viktigare roll för stockholmarna i framtiden förutsatt att biblioteken blir bättre på att visa vad man har att erbjuda. Många grupper efterlyste också en ökad mångspråkighet i verksamhet och medieutbud.

Alla har utifrån olika perspektiv bidragit till att forma biblioteksplan 3.0 och de strategiska utmaningar som kantar vägen. Ett stort tack till er alla!